

Louis Mercier Vega

Zonder Papieren

KELDERUITGEVERIJ UTRECHT & IRIS AMSTERDAM

BRUSSEL, OKTOBER 1939

Martin is nauwelijks veranderd. Hij is wel wat dikker geworden, hij heeft nog steeds dezelfde dromerige zachte blik, dezelfde zwarte, artistieke haardos, en hij slijt zijn leven nog steeds tussen muren vol boeken. Zijn boekhandel is een waar doolhof.

“Wees maar voorzichtig, kom maar niet te vaak langs. Er komt hier van alles, behalve klanten. In het café hiertegenover zitten twee stillen de ingang in de gaten te houden. Ze zullen wel last hebben van hun maag van al die filterkoffie. Hier is angst de drijfveer van de autoriteiten. Ze hopen buiten de oorlog te blijven door zich zo kleurloos mogelijk op te stellen en zo ieder voorwendsel voor een interventie te vermijden. Daarom pakken ze verdachte personen op. Daarmee bewijzen ze dat ze het land goed in de hand hebben, Ze hebben al twee kampen geopend. Er worden nog geen Duitsers aan Hitler uitgeleverd en ze kunnen ook niet meer zoals vroeger vreemdelingen over de Hollandse of Franse grens zetten, maar je hoeft je geen enkele illusie te maken. Berlijn hoeft maar enige druk uit te oefenen of ze gaan vluchtelingen uitleveren aan de Duitse politie. Ze willen geen problemen. Op dit moment is hun advies simpelweg, als u geen papieren heeft wendt u zich dan tot de Belgische politie of ga naar een willekeurig politiebureau en wij garanderen dat u geïnterneerd wordt.”
“En onderduiken?”

“Dat is nog niet zo makkelijk. Er zijn er teveel, teveel die in de gaten lopen. Er zijn niet veel mensen die voor een Belg door kunnen gaan. De kameraden uit de bouw hebben enkele tientallen Italianen en Spanjaarden laten onderduiken in de buurt van Namen in een stel barakken op een bouwterrein. In Brussel moet je rekening houden met wijkagenten die alles scherp in de gaten houden en alle bewoners van hun wijk stuk voor stuk kennen. Alleen huizen met één huurder zijn geschikt en er zijn er maar een paar die bewoond worden door betrouwbare kameraden.

Ernest heeft een bovenhuis, dat vol zit. De typografen-groep heeft een paar lui zonder papieren ondergebracht in een paar afgelegen huizen. Maar het grote probleem is dat we op den duur geen goede oplossing weten. Het wordt steeds moeilijker aan papieren te komen. Het geld smelt weg als sneeuw voor de zon en er komt niets meer bij. Ik hoef het niet voor je uit te tekenen. Er wordt wel het een en ander voorbereid, maar heel voorzichtig.”

Het is onmogelijk onder te duiken. Toch gaat het leven in de stad door zonder dat ergens iets van angst blijkt. In de kraakheldere café's, met fijn zaagsel op de vloeren worden allerlei soorten bier getapt aan zwijgzame klanten zonder haast. In de Sint Katelijnestraat staan tientallen kramen vol stukken vlees, waar de bijbehorende verkopers bestellingen en prijzen schreeuwen terwijl ze stukken gebrad en lappen rundvlees boven de hoofden van hun klanten zwaaien. De slagerijen liggen vol zult, paté's, snoeren saucijzen en glanzende worsten. In de sigarenwinkels hangt nog de rijke geur van tabak uit Sumatra, Havanna en Tenerife.

En ook bij de arbeiders merk je geen enkele onrust. Ze zien er Engels uit met hun verschoten duffels en hun platte petten, hun bleke huid, hun levendige bewegingen en gespieerde uiterlijk. Je merkt ook niets aan de koopvrouwen met hun manden. Ze verkopen, gehuld in grote wollen omslagdoeken en wijde donkere rokken waarop de witte schorten afsteken, op de kruispunten noten per dozijn of venten tegenover de kroegjes alkruiken.

Alles lijkt rustig, zelfs de Belgische kameraden maken niet de indruk te willen verkassen. Van de groepen, die uit sterk uiteenlopende mensen bestaan, syndicalisten en individualisten, arbeiders, ambachtslieden en een enkeling met een vrij beroep, zit alleen de bankbediende Danton¹ eraan te denken zijn koffers te pakken. Zelfs Jean, de meubelmaker, die Parrain als eerste opzocht, heeft besloten te blijven, terwijl hij altijd nogal avontuurlijk aangelegd was.

Zijn huis ligt wat achteraf aan een grote weg naar het noorden. Hij is er zorgvuldig bezig een wapendepot in te metselen, nadat hij eerst iedere patroon ingevet heeft en ieder mechanisme heeft geolied. De groepen Duitssprekende mijnwerkers uit het grensgebied kunnen vanwege de huiszoekingen het spul niet meer verborgen houden en ze hebben hem een aantal geweren en pistolen gebracht.

“We blijven zeker niet buiten de oorlog. Spaak maakt zich wel illusies en de koning nog meer, maar heel Europa komt straks onder Hitler, in ieder geval voor een hele tijd. Je moet zorgen dat je er klaar voor bent.” Hij zegt het heel kalm, met zijn rauwe Vlaamse accent. Jean is een van de beste in zijn ambacht. Hij snijdt Mariabeelden uit hout en maakt sobere, zorgvuldig afgewerkte meubelen die zo stevig zijn dat ze voor de eeuwigheid gemaakt lijken. Hij denkt, organiseert en voert actie op dezelfde nauwgezette wijze als hij werkt. Een goed schutter. Hij wacht de catastrofe rustig af.

Ik weet geen veilige adressen in Antwerpen, niet in de haven tenminste. “Als je nu naar Holland zou willen dan was het makkelijk. De wereld van de schepen is een aparte wereld. Ga maar langs bij de bonzen van de havenbond, maar verwacht er niets van. Ze verschuilen zich achter vakbondsreglementen of achter de wet. Zelfs Edo Fimmen² is het nooit gelukt ze in beweging te krijgen.”

De groep ontstaat bijna vanzelf, de een brengt de ander mee. Albert is er een van. Hij is al lang aan het zwerven. Na zijn vertrek uit Spanje is hij rechtstreeks naar Brussel gegaan. Eerst heeft hij een paspoort en visa en daarna passage geregeld voor zijn vriendin en zijn dochtertje. Dat was zijn eerste zorg. Nu kan hij aan zichzelf denken. Dan heb je Bob de bakkersjongen, van wie vermoed wordt dat hij het spaargeld van zijn baas in Montreuil heeft meegenomen, maar die alleen wat vaag glimlacht als je hem er rechtstreeks naar vraagt. Graag laat hij een krantenknipsel uit ‘L’Endehors’ zien waarin in tien regels gesproken wordt over een vrije commune in Paraguay. Daar wil hij naar toe. Hoe? Dat is een kleinigheid die nog even geregeld moet worden. En dan nog Willy, een mijnwerker uit het Ruhrgebied, die een onverstaanbaar Frans spreekt. Dat is een voordeel want hij wordt zo niet voor een Duitser versleten. Danton is als enige legaal, hij kan als contactpersoon met de Belgische autoriteiten optreden, ook al ziet hij er met zijn bokkerskop en rode haardos het meest verdacht uit van allemaal. Parrain maakt de groep compleet. In hun kielzog volgen nog wat oude kameraden die misschien wel meegaan maar die je absoluut niet kan vragen iets te regelen of te gaan bespreken, zoals Jurksa de Litauer, Bianchi en nog twee of drie Spanjaarden die het moe zijn de officiële kanalen te volgen.

Ze hebben snel een plan doorgesproken onder een ‘mosselen met frites’ in een goedkoop eettentje in een kelder aan de Grote Markt, en daarna het werk verdeeld. Albert gaat op zoek naar geld. Afgezien van een paar cheques van Franse kameraden, vooral vrouwen, ziet het er niet naar uit dat er nog wat geld binnenkomt. De Italianen in New York kunnen nauwelijks genoeg ophoesten om in de vele directe behoeften te voorzien. De gevangenen en de kameraden in de kampen gaan voor. De verschillende Spanje-comité’s hebben de handen vol aan zichzelf. Als het allemaal erg lang gaat duren zullen ze een exceptionelere bron van inkomsten moeten vinden. Albert weet van een juwelier die aan het eind van de week zijn handel mee naar huis neemt. Als het zaakje lukt zullen twee hulpvaardige diamantslijpers de boel taxeren en te gelde maken. Danton zal bij de vakbonden langs gaan om na te gaan of zeelui en dokwerkers misschien kunnen helpen wat betreft inschepen of papieren. Bob en Willy gaan in de havens kijken of ze contacten kunnen leggen en of ze iets kunnen regelen. Parrain zal voor de paspoorten zorgen.

Het antiquariaat van Martin fungeert als contactpunt, maar op de afgesproken tijd zal steeds maar een van hen langskomen. Het zou het beste zijn als ze als groep konden inschepen, maar als er iemand een kans krijgt alleen te vertrekken moet hij die niet laten schieten.

Het markante Volkshuis steekt hoog uit boven de Kapellebuurt. Op de begane grond een reusachtig café waar aan volle tafels arbeiders en kantoorbedienden zitten en bier en worst naar binnen werken. Kelners roepen een eindeloze serie bestellingen, terwijl ze naar de tien meter lange bar lopen waar de glazen en volle borden al op een rij klaar staan. Op de verdiepingen vakbonden, federaties, ziekenfondsen, de partij, de jeugdbeweging, het hele imposante apparaat van de Belgische socialisten. Recht ertegenover staat het bolwerk van een bondgenoot, de coöperaties.

Op het kantoor van de bouwfederatie slaat Jourdan met zijn vuist in zijn open hand. Hij is een echte Belgische vakbondsman, groot, een rood gezicht, een joviaal man die het er goed van neemt. Hij heeft de zwerfkat, die in het Duits zit te praten over internationale solidariteit, niets meer te bieden.

“Het Matteoti-fonds heeft je drie maanden geholpen, en meer staan de statuten niet toe. We hebben geen cent meer in kas. En al zou ik je m’n eigen identiteitsbewijs geven - en dat zou dan de vierde keer zijn dat ik aangifte

moet doen dat ik het verloren ben - je zou er niets aan hebben. Volgens mij kun je je maar beter aangeven. De vakbond kan vluchtelingen in de kampen juridische hulp geven, maar ze kan absoluut niets doen voor die honderden die zonder geld en zonder papieren rondzwerven.”

De Duitser staat onbeweeglijk en gespannen. Aan zijn gekreukelde kleren kun je zien dat hij in de open lucht heeft moeten slapen, natgeregend is en zich min of meer gedroogd heeft bij een kachel in een of andere wachtkamer. Hij is broodmager en zijn koortsige ogen schitteren.

“Ik heb mijn hele leven strijd geleverd. Ik ben het land uit gevlucht omdat ik niet in een politiestaat kan leven en nu moet ik me van jou bij de politie aangeven. Jullie zijn een grote bond, jullie hebben ministers, ik ben alleen en word vervolgd. Waar is jullie solidariteit?”

Jourdan haalt zijn schouders op. Het is allemaal waar maar toch is er geen andere oplossing.

Danton zit in een hoek het gebeuren gade te slaan.

“Zeshonderdduizend leden en niet in staat een goede vent te redden.” Als de Duitser vloekend vertrokken is, wendt Jourdan zich tot hem.

“Je zult me wel een schoft vinden, maar ik zweer je dat ik er niets aan kan doen. Ik heb mensen verborgen, ik heb ze mijn eigen papieren gegeven, ik heb geld gegeven.”

“Ja dat doe jij, maar de organisatie waar je voor werkt is geen cent waard.”

“Misschien wel. We waren er absoluut niet op voorbereid.”

Danton dringt niet verder aan. Hij wil eerst die informatie van Jourdan die hij direct nodig heeft.

“Ken je mensen van de vervoersbond in Antwerpen?”

“Ga naar Van Damme. Hij is vaak naar internationale congressen geweest en kent zeker jouw kameraden uit Le Havre en Duinkerken. Maar houdt er rekening mee dat hij op dit moment erg voorzichtig moet zijn. De verhoudingen tussen reders, vakbonden en havenautoriteiten zijn precies afgebakend. Het zal moeilijk zijn wat te regelen en het is maar de vraag of Van Damme wat wil regelen.”

“Ik heb het begrepen Jourdan. We moeten maar afscheid nemen. Ik ga Van Damme opzoeken.”

Als hij terugloopt naar het centrum passeert Danton de Duitser. Hij loopt voorovergebogen, trillend van koorts of verontwaardiging. Een moment heeft Danton de neiging hem bij de schouder te pakken, maar hij houdt

zich in. Ook hij heeft hem niets te bieden en het zou een hypocriet gebaar zijn. Zou hij hem wat geld geven? Hij heeft nog 2000 frank, waarvan hij nog een week moet leven en ook nog naar Antwerpen moet. Hij versnelt zijn pas met een zucht van walging, terwijl hij bedenkt dat hij geen haar beter is dan Jourdan.

Het kon niet missen. Parrain is Pierre tegengekomen in een klein café dat gedreven wordt door een oude radicale communist. Direct al zit Pierre gewichtig te doen.

“Door onze goede contacten met de links-socialistische beweging in België kunnen we officiële paspoorten krijgen. Natuurlijk moet de partij er als eerste van profiteren, maar we beschouwen jullie ook als revolutionairen, ondanks onze verschillen, en jullie kunnen ook papieren krijgen.”

“Heb je die paspoorten al?”

“Nee, maar ik heb contact met de secretaris van Spaak. Het kan niet zo lang meer duren.”

“Luister eens Pierre. Het is nu niet bepaald een tijd om dik te doen. Wij zijn straks allemaal al weg als jullie nog steeds bezig zijn theorieën op te stellen.”

“Geloof je dan nog steeds dat je het in je eentje kan redden?”

“Ik geloof nu alleen in wat we zelf voor mekaar krijgen, niet meer en niet minder. Misschien wordt het wel niets maar het kan best lukken.”

“Ik snap het. Zou je me een goede chauffeur kunnen leveren? Hij hoeft het niet voor niets te doen.”

“Ik kan er een voor je zoeken en hem aan je voorstellen. Maar bedenk wel dat Brussel ongeschikt is voor gewapende overvallen. Er is teveel politie, het is te klein en iedereen kent iedereen. Bovendien als het mislukt krijg je razzia's en het is afgelopen met het kleine beetje sympathie voor vluchtelingen dat er nu nog is.”

“We kunnen de dingen gescheiden houden. De linkerhand hoeft, althans voor de buitenwereld, niet te weten wat de rechterhand doet.”

“Ja dat zal best, maar jullie hebben, net als wij maar één arm.”

Tenslotte weet Parrain paspoorten te vinden. Een portier van een hotel heeft een collectie papieren; van oude kameraden die ze hebben afge staan en van sympathisanten die hun verjaarde identiteitspapieren hebben afgegeven. En dan hebben ze nog wat spaarbankboekjes van de Spaanse republiek, het getuigschrift van de nederlaag. Alles bij elkaar

stelt het niet veel voor. Ze moeten allemaal worden opgebleekt, verlengd en weer authentiek gemaakt met acceptabele stempels.

Scipione, bijgenaamd 'de kunstenaar', verblijft noch verbloost als Parrain hem om hulp komt vragen. Toch ziet hij er onrustig, vermoeid en afgeleefd uit.

“Laat ze vandaag maar niet hier. Ik kan nu niet werken. Het is te donker. Ik heb daglicht nodig om mijn penseel te kunnen hanteren. Mijn ogen zijn heel slecht. Nee, denk nou niet dat ik je laat stikken. Het is alleen een kwestie van licht. Kom maar terug als de zon schijnt.”

“Je weet toch dat we haast hebben.”

“Je kan beter een paar dagen wachten dan gepakt worden vanwege een bladzij die niet deugt. Het is inderdaad maar het beste om weg te gaan. Ik voel me hier een gevangene. Steek je nooit in zo'n wespennest als waarin ik zit. Ik moet de smeris omkopen, de conciërge betalen, helers buiten me uit. Ik kan geen kant op en niets kan me nog redden.”

“Maar vroeger deed je het toch altijd goed?”

“Oh ja, tot '38 heb ik zonder enig probleem gewerkt. Sinds die tijd zie ik er geen gat meer in. Ik zou voor mijn werken meer moeten krijgen dan zo'n hele operatie opbrengt. En als alles om geld draait kun je niet zonder. Ik sta op het punt m'n meubels te verkopen.”

Wat Scipione verzwijgt en ook niet kan vertellen is dat het niet bij smerissen omkopen gebleven is. Van tijd tot tijd noemt hij een naam. Hij is de enige die dat kan weten. Hij probeert zo weinig mogelijk mensen te verlinken en dan nog zoveel mogelijk onbelangrijke lui. Iedere dag die hij wint moet op de een of andere manier betaald worden. Zijn 'bescherming' duurt zolang hij inlichtingen geeft. Binnenkort is het afgelopen. Dan klagen degenen, die hem nu nog beschermen, hem aan onder excuses en spijtbetuigingen. Zij blijven tenminste fatsoenlijk.

De vierde dag trekt Scipione de gordijnen open en zet de tafel bij het raam. Zodra hij begint te werken zie je dat hij zijn bijnaam verdient. De bladzij wordt met de haak vastgezet. Hij mengt de inkt, vindt de juiste kleur, bekijkt de letters met een loep, maakt een proef en dan, zorgvuldig, zonder enige aarzeling trekt hij met een vaste hand cirkels en tekent letters en cijfers.

Als hij klaar is tekent zich een vage glimlach af op zijn gezicht.

“Zo, het is klaar. Ga maar, jullie kunnen vertrekken. Het is ongetwijfeld mijn laatste bijdrage aan de beweging.”

Albert heeft twee handlangers nodig voor ‘zijn’ juwelier. De Litauer, heeft er geen problemen mee, behalve dat hij zegt dat hij zich oud voelt.

“Als er gevochten moet worden, kan ik maar één klap geven en als ik die vent niet tegen de keien sla ben ik het die een pak slaag krijgt. En als ik meer dan honderd meter moet hardlopen stort ik in elkaar.”

“Maak je niet druk, je hoeft alleen maar op de uitkijk te staan. En je Bulgaarse vriend?”

“Die kan ik niet aanbevelen. Gisteren nam hij me mee naar een groot warenhuis waar hij kleine dingetjes jat. Het is toch wel erg stom daarvoor gepakt te worden. Onverantwoordelijke acties zijn alleen acceptabel als ze genoeg opleveren.”

“Wie dan wel?”

“De kleine Catalaan. Hij is stevig, snel en kan zijn bek houden,”

“Het is vervelend dat hij niet bij de groep hoort. Als de groep te groot wordt gaat het een massa-organisatie lijken en kun je niets meer doen. We kunnen het proberen, hij zal het misschien wel begrijpen.”

In Antwerpen zwerven Bob en Willy rond, discussiëren, drinken pinten bier, doorkruisen het havengebied. Twee Spaanse CNT-ers hebben beloofd schepen aan te wijzen die hun bemanning willen aanvullen en die niet moeilijk doen over papieren. Een paar Griekse schepen monsteren wel.

“Je moet niet in je eentje aanmonsteren op zo’n boot. Het zijn echte piraten die dik geld gaan verdienen aan de oorlog. Als je de kans krijgt wees dan zo voorzichtig om minstens met drie of vier man op dezelfde schuit te komen.”

Bob blijft dromen van zijn commune in Paraguay. Hij maakt zich niet druk genoeg, vindt Willy, die als enige het woord voert en onderhandelt, terwijl zijn metgezel de consumpties, het eten en drinken en de trein betaalt zonder te klagen over de kilometers die ze over de kaden lopen, of over vreemde adressen waar ze naar toe gaan in onmogelijke buurten, afgaand op vage informatie, om een oude kameraad op te zoeken, die ‘ooit’ stuwadoor was of iemand die bij een chartermaatschappij werkt of een ver familielid van een Brusselse vriendin ‘die handelswaar op Colombia

verscheept'. Bob klaagt nooit en zegt niets. Hij loopt, luistert, betaalt. Hij is ervan overtuigd dat hij binnenkort vertrekt.

Hij heeft gelijk. Dicht bij de douanekantoren schiet een kleine, donkere man, niet zo jong meer, hen aan. Hij is gekleed in een oude broek en een wollen trui die bijna tot zijn knieën reikt en draagt grote kistjes zonder sokken erin.

“Jullie zoeken een schip, dat weet ik, dat kan. Drieduizend frank de man, vijf plaatsen, drie tremmers, een hulpsmeerder, een steward.”

Willy kan het niet geloven. “Welke boot? Waar?”

“Een Griekse stomer. Als jullie akkoord zijn, morgen twee uur op het consulaat. Met geld, paspoorten en monsterboekjes.”

“Dat meen je niet! Geld, dat zal misschien wel lukken, paspoorten oké, maar monsterboekjes niet.”

“Goed, we zien wel. Jullie komen?”

“Zeker. Hoe wist je dat wij ...”

“Jullie lopen hier al dagen rond. Ik ook. Maar ik ben zeeman. Ik heet Giuseppe. Giuseppe Monti.”

“Italiaan?”

“Natuurlijk. We kunnen later aan boord verder praten.”

In de trein naar Brussel blijft Willy maar doorpraten, zich van alles afvragen en Bob maar lastig vallen over hoe zeker de zaak is. Ze moeten nog veel regelen voor morgen twaalf uur. Bob zit half te slapen, loom van de afgelegde kilometers en van het bier.

“Wat zit je je toch op te winden, en waarom?”

Alles moet nu snel geregeld worden, papieren, geld. Nu is de vraag, wie er mee gaat. Albert wil pas vertrekken als hij zijn juwelier heeft gepakt. Danton, Parrain, Willy en Bob dat is zeker, maar wie wordt de vijfde? Als Bianchi meegaat ontbreekt er een aan de groep van Albert. De Litauer dringt er niet op aan mee te gaan. Hij is bang dat hij het niet volhoudt in het kolenruim of bij de ketels. Er is nog wel die baan van steward, maar wat houdt dat in? Tenslotte valt de keus op Bianchi. Albert zal alleen met de Litauer de overval doen ...

Als ze hun geld gaan tellen haalt Bob een biljet van tienduizend frank te voorschijn. Er gaat een gejuich op. Nu moeten alleen de paspoorten nog afgewerkt worden. Danton is Luxemburger, Bob, Bianchi en Willy zijn Spaanse republikeinen en Parrain is Italiaan.

Parrain's bezoek aan de consul heeft niets opgeleverd. Het is een beste kerel die zich de kameraden die hij als referentie noemt goed kon herinneren. Het enige vervelende is dat hij al maanden geen blanco paspoorten meer heeft en dat het nog wel even kan duren voor hij ze weer krijgt ... Als hij tenminste consul blijft in Antwerpen. Op het ministerie in Santiago is het al net zo'n zootje als hier. Als Parrain er iets aan heeft wil hij wel een getuigschrift voor hem maken op papier met briefhoofd van het consulaat.

Bruno, een typograaf die bekend staat om zijn scherpe inspecteursblik, controleert de papieren. De Spaanse documenten lijken hem acceptabel. Hij knippert wat met de ogen als hij de vermelding 'zeeman' ziet op een bladzij in het paspoort van Danton.

"Er zijn geen zeelui in Echternach voor zover ik weet." De verlenging van Parrain's paspoort lijkt hem ook verdacht. Maar basta,

"Als je maar snel doorloopt."

Ze hebben samen nog een paar pilsjes gedronken en beginnen als altijd al snel te discussiëren. Ondanks de verschillen in opvattingen spreken ze dezelfde taal en koesteren ze geen valse hoop. Uiteindelijk trekken ze weloverwogen, gematigd pessimistische conclusies.

"Er komt geen nieuw Manifest van de Zestien³", zegt er een.

"En geen nieuw Zimmerwald⁴", vult een ander aan.

Ze hebben in aparte coupé's gereisd. Bob en Willy lopen naar het consulaat, op enige afstand gevolgd door de anderen. Er staan heel wat mensen voor het gebouw waarvan de vele uithangborden en koperen naamplaten aangeven dat hier scheepvaartmaatschappijen en het Griekse consulaat gevestigd zijn. Willy gaat alleen vooruit en Giuseppe, die tegen de muur geleund stond te wachten komt direct op hem af.

"Hier", zegt Willy, terwijl hij hem een envelop geeft, "tel maar na."

"Het zal wel goed zijn. Waar zijn de anderen?"

Ze komen er aan. Giuseppe neemt ze van top tot teen op.

"Kom we gaan naar boven. Kapitein Nicolas is er al."

De kantoren zijn op de tweede etage. Voordat ze bij de deur van het consulaat komen, heeft Giuseppe in het gedrang van de mensen op de trap, de tijd om de rollen te verdelen. "Die twee lange, tremmer, jij", hij wendt zich tot Bianchi, "mozo⁵, en jij in de machinekamer."

Er zitten twee mannen op hun gemak in fauteuils. De ene is ongetwijfeld de consul, achter een bureau bezaaid met jaarboeken, dossiers en stapels paspoorten. De ander is kapitein Nicolas, te oordelen naar zijn getaande gelaat, hij drinkt net zijn glas leeg.

Giuseppe neemt het initiatief, hij spreekt Italiaans.
“Hier zijn mijn vrienden, hun papieren zijn in orde.”

De consul steekt zijn hand uit en de nieuwkomers geven hem hun documenten. Hij werpt er een verveelde blik op en geeft ze aan de kapitein, die ze op zijn beurt doorbladert.

“Wie zijn de paleros⁶?”

“Hij, hij en hij.”

De consul komt tussenbeide en vraagt Bob in het Spaans.

“Ben je republikein?”

Bob, die er geen woord van begrijpt, staart de consul alleen maar met zijn grote ogen aan. Parrain neemt het woord en legt uit dat Bob, hoewel hij de Spaanse nationaliteit heeft, in Frankrijk is geboren en daar ook altijd gewoond heeft.

Dan is het de beurt aan de Luxemburger.

“Waar heb je zoal gewerkt?”

“Op de Rijn, als schipper.”

“Ken je het vak van tremmer?”

“Ik heb drie jaar met de schop gewerkt, in een pakhuis en als stoker.”

Kapitein Nicolas haalt zijn schouders op.

“Ga jij maar in de machinekamer.”

De consul pakt de telefoon en draait een nummer. De mannen in het kantoor volgen zijn bewegingen alsof ze wachten op het trekken van de hoofdprijs.

“Hallo, met de havenmeester?”

De vijf kijken tegelijkertijd naar de deur die open staat en naar de trap.

“Ah havenmeester. Ik heb hier enkele mannen om de bemanning van de Jupiter aan te vullen. Wat mij betreft zijn ze volkomen in orde, maar ze zijn dat misschien wat minder wat u betreft.”

Danton en Willy doen al een stap achteruit, klaar om er vandoor te gaan en om zich heen te slaan om weg te komen uit dit wespennest.

Parrain die dicht bij de consul staat hoort duidelijk het antwoord.

“Als ze maar niet terugkomen zal het me een zorg zijn.”

De consul legt rustig de hoorn neer en knikt in de richting van de kapitein.

“Nog even dit, eh Giuseppe Monti, zit er geen foto op je papieren?”

Giuseppe komt dichterbij.

“Nee geen foto, maar wel mijn vingerafdrukken.”

De consul glimlacht. Vooruit dan maar.

Kapitein Nicolas blijft onbeweeglijk zitten. Hij zegt alleen:

“Om drie uur iedereen aan boord, we vertrekken vanavond. De ketels moeten onder druk gebracht worden.”

Ze krijgen hun paspoorten niet terug, maar ieder krijgt een pasje voor de Jupiter.

“Kom”, zegt Giuseppe, “we gaan aan boord eten.”

Terwijl ze erheen lopen vraagt Bianchi hem waarom de consul hem dat over zijn papieren vroeg.

“Het is een laissez-passer dat de Italiaanse consul me gegeven heeft om naar Italië terug te gaan. Ik moet bekennen dat ik niet goed weet wat erop staat. Ik kan niet lezen.”

Het motregent. Meeuwen scheren over de kaden. Het schip ligt afgemeerd aan het eind van een verlaten pier. Zwart tot aan de waterlijn. De verf bladdert. Een dunne rookwolk komt uit een van de schoorstenen. Het ziet er toch indrukwekkend uit.

“Twaalfduizend ton”, zegt Giuseppe, “één bonk oud roest. Het wordt geen plezierreisje.”

Er zijn niet veel mensen aan boord. Een Argentijnse smeerder begroet ze en brengt hen naar de kombuis. Overal hoor je het gesteun van de machines. De vijf kijken om zich heen, luisteren en proberen het tot zich door te laten dringen. Ze krijgen gebakken eieren met dikke sneden brood te eten. Daarna gaan ze naar beneden naar de machines en dan naar de ketels, waar een halfnaakte fogonero⁷ één vuur oprakelt en een ander aansteekt. Weer op het dek kijken ze elkaar aan, ze hebben aan alle regels voldaan. Ze hebben meteen geen zin meer nog aan wal te gaan. Giuseppe brengt hen naar het vooronder om de kooien te wijzen. Ze zetten hun plunjezak en koffers neer. Twee of drie Griekse zeelui liggen te slapen. Een vaag gegrom kan als groet worden opgevat.

INHOUD

1	Marseille, september 1939	9
2	Op weg, oktober 1939	23
3	Brussel, oktober 1939	27
4	Op zee, november 1939	39
5	Op zee, november 1939	49
6	Rosario, november 1939	67
7	Buenos Aires, 1940	71
8	Naar de Cordillera, september 1940	99
9	Santiago, november 1940	109
10	Santiago, maart 1941	115
11	Santiago, juni 1941	121
	Nawoord: Een federatie van pseudoniemen	127
	Noten	135
	Foto's	141